

Dimitria Marinkova

(Bulgaria, Sofia University St. Kliment Ohridski)

The Prestige of the Languages Spoken in the City of Plovdiv according to the Attitudes of its Inhabitants

Abstract: The paper offers an analysis based on a survey studying the attitudes of Plovdiv's inhabitants towards the foreign languages spoken in the city and their assessment of the prestige of these languages compared to Bulgarian.

Keywords: language situation, language attitudes

Димитрия Маринкова

(България, Софийски университет „Св. Климент Охридски“)

Престижността на езиците, които се говорят в град Пловдив според нагласите на пловдивчани

Обект и цели на изследването

Обект на изследването са нагласите (атитюдите) и мнението на пловдивчани относно езиците, които се говорят в града. Като цел си поставяме задачата чрез резултатите от анонимно анкетно проучване да се определи също така мястото на българския език сред другите езици, говорещи се от жителите на Пловдив, по скалата на престижността. Оценка, които дават хората, са показателни за ценностната ориентация на различните социални, професионални и възрастови групи и допринасят за формирането на общественото мнение.

Понятието *атитюд* идва от лат. „aptitudo“ – готовност, склонност, и от лат. „actus“ през итал. „atto“ – действие, поведение, т.е. значението му е склонност, нагласа на поведението. В българската социална психология като синоним се използва понятието „нагласа“ (Алексова/Aleksova 1999).

Езиковите нагласи се определят най-често като взаимни поведенчески и оценъчни нагласи и предразположения на носителите на различни езици (или различни форми на съществуване на езика) както към чуждите, така и към техните собствени езици или езикови варианти (Пачев/Pachev 1993: 81).

За нас е от значение не само да се изследват езиковите нагласи на съвременния пловдивчанин, но и да се открие обвързаността им със социално-демографските характеристики на индивидите. Атитюдите са резултат от социализацията на човека и е естествено полът, възрастта, социалният статус, образованието, професията, етническата или груповата принадлежност, както и други релевантни за съответната общност фактори да детерминират формирането им (Алексова/Aleksova 1999, 2023а, 2023б).

Град Пловдив. Кратка история, население

Пловдив е един от най-старите градове в Европа. През 1975 година са разкрити останки от религиозна постройка от периода на Критско-Микенската култура, които се доближават до откритията на остров Кронос.

Според данните на НСИ към 07.09.2021 г. жителите на града са 319 612 души. Пловдив е вторият по големина български град преди и по време на Освобождението, на 2-ро място след Стара Загора. Според данни от 1880 г. в града живеят 24 053 души. Стара Загора преди опожаряването е най-голям град с 25 480 жители, а столицата София има 20 501 жители по време на първото преброяване на Княжество България през 1880 г. След Съединението Пловдив за няколко години става най-голям град с 33 032 жители, срещу 30 428 жители на София. Според преброяването от 1946 г. е вторият по-големина град в България с 117 563 души, срещу 487 000 за София.

Освен българи, в Пловдив живеят и турци, гърци, арменци, евреи и роми. Етнически обособени квартали в града са „Хаджи Хасан махала“, „Шекер махала“, „Харман махала“ и „Столипиново“ (Срв. Население | Община Пловдив (plovdiv.bg)).

Съвременната езиковата ситуация в Пловдив по признака 'езиково разнообразие'

Количественият критерий 'езиково разнообразие' предполага представяне и коментари на количеството на езиковите образувания, съставлящи езиковата ситуация, т.е. степен на нейното езиково разнообразие. По-долу са представени данни от последните преброявания на населението от 2011 и 2021 година по признаците майчин език и етническа принадлежност. Националният статистически институт съблюдава изискванията на европейското законодателство, Конституцията ни, няколко закона и разпоредби. В официалните преброявания се предпочита терминът „майчин език“. Както етническата принадлежност, така и майчиният език при преброяванията са въпрос на доброволно самоопределяне.

Таблица 1

Население по майчин език и етническа група към 07.09.2021 г.

Град Пловдив	Общо: 319612	Български	Турски	Ромски	Друг	Не мога да определя	Не желая да отговоря	Непоказан
Майчин език	Брой:	256 127	13 587	4572	3878	381	3209	37 858
	Проценти	80,14%	4,25%	1,43%	1,21%	0,12%	1,00%	11,84%
Етническа група	Брой:	265 207	13 943	4953	3690	591	3873	27 355
	Проценти	82,98%	4,36%	1,55%	1,15%	0,18%	1,21%	8,56%

Таблица 2

Население по етническа група и майчин език към 01.02.2011 г.

Град Пловдив	Общо: 338 153	Български	Турски	Ромски	Арменски	Гръцки	Друг	Не мога да определя/ Непоказан
Майчин език	Брой:	275 364	16 324	9 425	1304	210	1485	34 041
	Проценти	81,43%	4,83%	2,79%	0,39%	0,06%	0,44%	10,07%
Етническа група	Брой:	277 804	16 032	9 438	1632	167	1306	31774
	Проценти	86,92%	5,02%	2,95%	0,51%	0,05%	0,41%	9,94%

Посочените данни дават основание за извода, че според количествения критерий 'езиково разнообразие' езиковата ситуация в Пловдив е многокомпонентна, тъй като

респондентите са посочили повече от един език като първи (майчин). Прави впечатление, че почти няма разлика между самоопределилите се по майчин език и етнос.

Можем да се върнем по-назад във времето, за да направим сравнение. В Таблица 3 са изложени резултати от преброяване на населението в град Пловдив от 1926 г., 1956 г., 1992 г. и 2001 г. От нея се вижда, че общият брой на населението на града за периода 1920 г. – 1992 г. се е увеличил с общо с 256403 души, т.е. с 75,18%. Процентът на самоопределилите се като говорещи майчин език български през 1992 година е 91,4%, което също отбелязва ръст с предходните години и остава много малък процент на останалите етнически групи, говорещи различен майчин език. Турски и ромски запазват стабилни резултати и отбелязват леко нарастване, като при ромския е по-изявено, с 28,75% повече през 2001 г. в сравнение с 1992 г.

Относно другите два най-многобройни етноса в града – еврейски и арменски, има някои отклонения във времето. Сравнението между 1920 г. и 1956 г. показва рязко намаляване в броя на говорещите еврейски език с 86,79%. Това намаляване се пренася и напред във времето и сравнението между 1956 г. и 1992 г. показва, че процентът говорещи еврейски език е намалял със 75,32 %. Няма посочени данни през 2001 г., но през 2011 г. броят на самоопределилите се по майчин еврейски език са едва 15 души.

Броят на арменската етническа група по майчин език показва по-плавно и стабилно съотношение между 1920 г. и 1956 г. – 14,61 % е намалението през 1956 г. През 1992 г. обаче броят на говорещите арменски според преброяването е намалял с 96%. Нямаме конкретни резултати през 2001 г., 2011 г. и 2021 г., но отбелязваме тенденцията към намаляване на говорещите този език във времето.

Таблица 3.

Преброявания на населението по майчин език през 1926 г., 1956 г., 1992 г. и 2001 г.

Език	1926		1956		1992		2001	
	Брой	Проценти	Брой	Проценти	Брой	Проценти	Брой	Проценти
Български	63832	75,40%	123832	88,77%	311955	91,47%	301516	89,15%
Турски	6894	8,14%	4550	3,26%	19139	5,61%	23945	7,08%
Ромски	708	0,84%	3773	2,70%	3688	1,08%	5176	1,53%
Гръцки	508	0,60%		0,00%	15	0,00%		0,00%
Еврейски	5338	6,31%	705	0,51%	174	0,05%		0,00%
Арменски	5920	6,99%	5055	3,62%	202	0,06%		0,00%
Друг	662	0,78%	1126	0,81%	5666	1,66%	5785	1,71%
Непоказан		0,00%		0,00%	50	0,01%	1802	0,53%
Руски	760	0,90%	456	0,33%	18	0,01%		0,00%
Сръбски	33	0,04%		0,00%	15	0,00%		0,00%
Албански		0,00%		0,00%	24	0,01%		0,00%
Немски		0,00%		0,00%	98	0,03%		0,00%
Френски		0,00%		0,00%	14	0,00%		0,00%
Италиански		0,00%		0,00%		0,00%		0,00%
Общо:	84655	100,00%	139497	100,00%	341058	100,00%	338224	100,00%

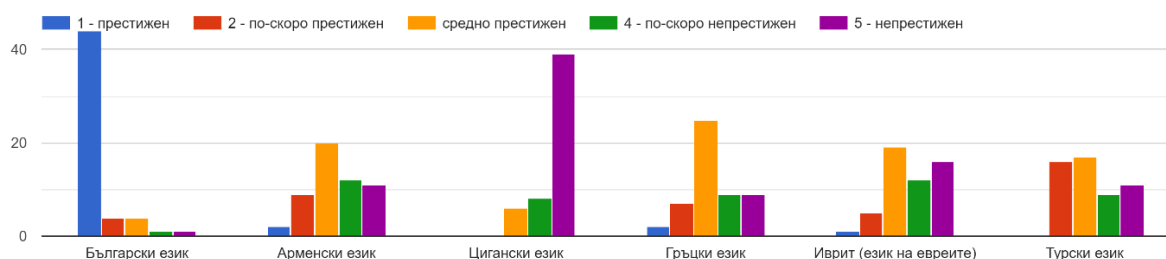
Нагласите на пловдивчани към престижността на езиците, които се говорят в Пловдив

За да открием и изследваме нагласите на съвременните пловдивчани към езиците, говорещи се в града, проведохме анонимна анкета. Тя е оформена чрез Google Forms и е разпратена. Методът е на отзовалите се респонденти. В анкетата участваха 52 души (на възраст от 20 до 70 години), от които 29 души са родени в Пловдив, 16 души са родени в областен град, един в столицата, 6 – в необластен град и малко населено място. Анкетната карта се състои от въпроса:

Колко, според Вас, са престижни днес в гр. Пловдив посочените езици (български, арменски, цигански, гръцки, иврит, турски)?

Отговорите си анкетираните избират от скала от 1 до 5, като 1 е престижен, 2 е по-скоро престижен, 3 средно престижен, 4 е по-скоро непрестижен, а 5 е непрестижен.

Колко според Вас са престижни днес в гр. Пловдив посочените езици? Молим Ви да оцените всеки език по престижност от 1 до 5, като 1 е престижен, 2 е по-скоро престижен, 3 средно престижен, 4 е по-скоро непрестижен, а 5 е непрестижен.

Графика 1

От Графика 1 се вижда, че 84,6% (44-ма души) отбелязват българския език като престижен, като има участници, посочили го като по-скоро престижен (7,7%), средно престижен (7,7%) и непрестижен (1,9%).

Арменският език по скалата на престижност се определя като средно престижен от най-голям брой анкетираните (38,5%), като по-скоро непрестижен (23,1%), като непрестижен (21,2%), малка част от анкетираните са посочили арменския като престижен (3,8%) и по-скоро престижен (15,4%). Както може да се види от таблиците по-горе, показващи последните преброявания, броят на говорещите арменски в Пловдив е намалял драстично, така че може да приемем това като една от причините за тези резултати, не се среща често и не се смята за популярен.

От данните, предоставени от НСИ, можем да отбележим, че трите най-многобройни етнически групи в Пловдив са българска, турска и ромска. Видно е, че през годините ромският етнос става третият по численост след турскоезичното население и в последните години показва тенденция към нарастване по численост (3688 души през 1992 година срещу 4572 души през 2021 година). Трябва да се отбележи, че една част от ромите се самоопределят като българи, а други като български турци. Те имат социални характеристики, типични за множеството от ромското население, но ромите не приемат да бъдат идентифицирани с тази етническа турска група. Сред ромите неграмотността е висока. Това е така, защото образованието не представлява особена ценност за тях. Само

14% от ромите говорят български език у дома. Бедността, безработицата и неграмотността затрудняват интеграцията на ромския етнос към българското общество и усвояването на книжовния език (Бояджиев/ Boyadzhiev 2008).

Приемаме, че това е причината в проведената анкета циганският език да се определя по скалата на престижност като непрестижен от най-голям брой анкетиращи (75%), като по-скоро непрестижен (15,4%), като средно престижен (11,5%).

Гръцкият език се определя по скалата на престижността като средно престижен от най-голям брой анкетиращи (48,1%), като по-скоро непрестижен (17,3%), като непрестижен (17,3%), малка част от анкетираните са посочили арменския като престижен 3,8%) и по-скоро престижен (13,5%).

Отново трите показателя са водещи и при определянето на престижността на иврит – 36,5% са определили езика като средно престижен, 23,1% – като по-скоро непрестижен и 30,80% анкетиращи определят иврит като непрестижен. Само 1,9% са определили иврит като престижен и 9,6% – като по-скоро престижен.

Относно турския език прави впечатление, че нито един от анкетираните не е посочил като показател престижен, въпреки че турската етническа група е втора по численост в града според данните от последните преброявания. С най-висок показател е отново по-неутрално, валидно и за останалите езици (без цигански) средно престижен (32,7% от анкетираните), по-скоро престижен (30,80%), като по-непрестижен – 17,3% от респондентите, а като непрестижен – 21,2%.

От направения анализ на анкетата можем да обобщим, че според нагласите на пловдивчани българският език е най-престижен, следван от арменския, гръцкия и иврит. Цигански и турски не са отбелязани като престижни. А циганският език категорично е отбелязан като непрестижен от най-голям брой анкетиращи. Причините за това може да се крият в зависимостите от етническата принадлежност на анкетираните. 98,1% са българи и само 1,9 % български турци. Можем да приемем, че зад посочените данни има предразсъдъци и откриваме връзка между нагласите, и просперитета на групата, която говори съответния език.

Кратко заключение

От направения анализ на анкетата може да обобщим, че според нагласата на пловдивчани българският език е най-престижен, следван от арменски, гръцки и иврит. Цигански и турски не са отбелязани като престижни. А циганският език категорично е отбелязан като непрестижен от най-голям брой анкетиращи. Обвързвайки резултатите със социално-демографските характеристики на респондентите, 73,6% са с висше образование, 18,9% със средно или средно специално, 7,5% – със средно образование, може да обобщим, че хората с по-висока степен на образование оценяват българския език за престижен, циганският език се приема за непрестижен поради предразсъдък, и зависимост от етническа принадлежност. Бедността, безработицата и неграмотността при ромите затрудняват интеграцията на ромския етнос към българския.

Относно етнолингвистичното разнообразие в града, въпреки недостатъчно подробната картина, с която разполагаме за последните години, сведенията, с които разполагаме в исторически аспект могат да утвърдят идеята за това, че етнолингвистичното разнообразие в града е намаляло в годините на разрастване и развитие на града. Български, турски и ромски език са най-разпространени и запазили във времето постоянна константа, но резултатите показват, че драстично е намалял броят на населението, говорещо други езици освен тези.

ЛИТЕРАТУРА

Алексова 2023а: *Алексова, Кр.* Перцептуална социоллингвистика. София: Университетско издателство „Св. Климент Охридски” (Aleksova 2023a: *Aleksova, Kr.* Pertseptualna sotsiolingvistika. Sofia: Universitetsko izdatelstvo „Sv. Kliment Ohridski”).

Алексова 2023б: *Алексова, Кр.* Изследвания по перцептуална социоллингвистика. София: Университетско издателство „Св. Климент Охридски” (Aleksova 2023b: *Aleksova, Kr.* Izsledvaniya po pertseptualna sotsiolingvistika. Sofia: Universitetsko izdatelstvo „Sv. Kliment Ohridski”).

Бояджиев 2008: *Бояджиев, Т.* Езиковата ситуация у нас в исторически и съвременен план и европейската езикова политика (Продължение от кн. 2/2008). – Български език, кн. 3. http://www.balgarskiezik.org/3-2008/T_Boyadzhiev.pdf 10.12.2013 (Boyadzhiev 2008: *Boyadzhiev, T.* Ezikovata situatsia u nas v istoricheski i savremenen plan i evropeyskata ezikova politika (Prodalzhenie ot kn. 2/2008). – Balgarski ezik, kn. 3. http://www.balgarskiezik.org/3-2008/T_Boyadzhiev.pdf 10.12.2013).

Пачев 1993: *Пачев, А.* Малка енциклопедия по социоллингвистика. Плевен: Евразия-Абагар (Pachev 1993: *Pachev, A.* Malka entsiklopedia po sotsiolingvistika. Pleven: Evrazia-Abagar).

Електронни източници:

Алексова 1999: *Алексова Кр.* Съвременният българин за своя език. Публикация в сб. „Материали от конференцията в памет на Ст. Стойков „Българският език през XX век”, 3-4 декември 1999 г. София. [Красимира Алексова - Съвременният българин за своя език \(liternet.bg\)](http://liternet.bg/Красимира_Алексова_-_Съвременният_българин_за_своя_език)

Езиковата ситуация в София на фона на езиковата ситуация в България (върху данни за етнолингвистичното разнообразие. 2015 **Error! Hyperlink reference not valid.**<http://tapemark.narod.ru/les/616b.html>

Сайтът на Националния статистически институт (<http://www.nsi.bg/>)